

รู้เท่าทัน ภาวะลิ่มเลือดอุดตันร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำภายหลังฉีดวัคซีน โควิด-19

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิต์ เสงี่ยมสุนทร

ภาควิชาชีวเคมี คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพประกอบจาก:

[https://www.reuters.com/resizer/IZpehvYPfkHX5kxFaL0j9A3VmEA=/1200x0/filters:quality\(80\)/cloudfront-us-east-2.images.arcpublishing.com/reuters/VEKSCTM4ERJNFDZX7ZKNEJZP2A.jpg](https://www.reuters.com/resizer/IZpehvYPfkHX5kxFaL0j9A3VmEA=/1200x0/filters:quality(80)/cloudfront-us-east-2.images.arcpublishing.com/reuters/VEKSCTM4ERJNFDZX7ZKNEJZP2A.jpg)

แม้จะก้าวย่างเข้าสู่ปีที่สองของการระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) แล้ว สถานการณ์การระบาดของโรครายนี้ไม่มีทีท่าจะสิ้นสุดในระยะเวลาอันสั้น วัคซีนป้องกันโรคโควิด-19 ถือเป็นความหวังสูงสุดในการหยุดการติดต่อของโรครายนี้ ประเทศไทยได้เริ่มการฉีดวัคซีนโควิด-19 ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามผลข้างเคียงของการฉีดวัคซีนโควิด-19 เป็นประเด็นที่ประชาชนให้ความสำคัญอย่างยิ่ง บทความเผยแพร่วรรณความรู้สู่ประชาชนฉบับนี้ ขอนำเสนอข้อมูล “ภาวะหลอดเลือดอุดตันร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำภายหลังฉีดวัคซีนโควิด-19” เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและสังเกตอาการตนเอง เพื่อเฝ้าระวังผลข้างเคียงภายหลังการฉีดวัคซีนโควิด-19 และหากมีอาการ สามารถขอเข้ารับการรักษาได้ทัน่วงทีครับ

1. ลิ่มเลือดและภาวะการเกิดลิ่มเลือดคืออะไร เกิดจากสาเหตุใดได้บ้าง ?

การเกิดลิ่มเลือดเป็นกลไกการตอบสนองของร่างกาย ในภาวะเมื่อเรามีบาดแผลเกิดขึ้น เกล็ดเลือดจะทำหน้าที่รวมกลุ่มกันจนกลายเป็นลิ่มเลือดเพื่อทำให้เลือดหยุด ส่วนสาเหตุการเกิดลิ่มเลือดอุดตันนั้น เกิดจาก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ผนังหลอดเลือดผิดปกติ เช่น เกิดบาดแผลจากของมีคม การผ่าตัดทำหัตถการอาจทำให้หลอดเลือดบางส่วนเสียหาย หรือ แม้แต่การเกิดลิ่มเลือดจากภาวะไขมันเกาะผนังเส้นเลือด 2. การไหลเวียนของเลือดผิดปกติ เช่น การไหลเวียนเลือดช้าลง เม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวอาจเกิดการอุดตันจนเกิดลิ่มเลือดในที่สุด 3. การแข็งตัวของเกล็ดเลือดผิดปกติ เช่น การขาดสารต้านการแข็งตัวของเลือด (anti-coagulation factors)

หรือร่างกายขาดโปรตีนในการยับยั้งการแข็งตัวของเลือด ทำให้เกิดลิ่มเลือดอุดตันได้ง่าย ปกติภาวะลิ่มเลือดอุดตันพบในกลุ่มประชากรสูงอายุมากกว่าในอายุน้อยและส่วนใหญ่จะพบลิ่มเลือดอุดตันในบริเวณขาและปอด

2. ภาวะลิ่มเลือดอุดตันร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำภายหลังฉีดวัคซีนคืออะไร ?

ภาวะลิ่มเลือดอุดตันร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำจากวัคซีน หรือ Vaccine-Induced immune Thrombotic Thrombocytopenia (VITT) มีการรายงานครั้งแรกในทวีปยุโรปหลังผู้ป่วยได้รับวัคซีนโควิด-19 และการอุดตันของลิ่มเลือดจะเกิดในตำแหน่งที่พบน้อยกว่าการเกิดลิ่มเลือดด้วยสาเหตุอื่น ๆ เช่น หลอดเลือดดำในสมองหรือในช่องท้อง นอกจากนี้ยังมีภาวะเกล็ดเลือดต่ำร่วมด้วย ซึ่งจะคล้ายกับภาวะเกล็ดเลือดต่ำและหลอดเลือดอุดตันในผู้ป่วยที่ได้รับเฮปาริน (heparin) หรือเรียกว่า heparin-induced thrombocytopenia (HIT) แต่ภาวะ VITT เกิดขึ้นในคนไข้ที่ได้รับวัคซีนโควิด-19 ซึ่งไม่มีประวัติการได้รับเฮปาริน

3. ลิ่มเลือดอุดตันหลังการฉีดวัคซีนโควิด-19 มีอาการอย่างไร ?

เนื่องจากลิ่มเลือดสามารถเกิดได้ในหลายบริเวณของร่างกาย ดังนั้นอาการที่เกิดขึ้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามอวัยวะที่ลิ่มเลือดไปอุดตัน เช่น ในปอด จะมีอาการเจ็บหน้าอกแปล๊บๆ หายใจไม่อิ่มและเหนื่อยง่าย บริเวณขา จะเกิดอาการขาบวมข้างเดียว ในท้องจะเกิดอาการปวดท้องรุนแรง ส่วนในอวัยวะที่สำคัญต่อชีวิต (vital organs) เช่น เส้นเลือดสมองจะเกิดอาการปวดศีรษะรุนแรง เมื่อ ไอ จาม จะปวดมากขึ้น และ อาจมีภาวะอ่อนแรง ชาซีกเดียว คล้าย stroke ก็ได้ หากเกิดที่เส้นเลือดหัวใจจะทำให้กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด หากไม่ได้รับการวินิจฉัยหรือรักษาอย่างทันท่วงที อาจทำให้เสียชีวิตหรือพิการได้

4. วัคซีนโควิด-19 ทำให้เกิดลิ่มเลือดอุดตันได้อย่างไร ?

ปัจจุบันสาเหตุการเกิดภาวะลิ่มเลือดอุดตันร่วมกับภาวะเกล็ดเลือดต่ำจากวัคซีนโควิด-19 ยังไม่ทราบแน่ชัด แพทย์และผู้เชี่ยวชาญสันนิษฐานว่า เป็นผลจากวัคซีนโควิด-19 ไปเพิ่มการสร้างภูมิคุ้มกันของร่างกาย และภูมิคุ้มกันดังกล่าวนี้กระตุ้นการทำงานของเกล็ดเลือด เกิดเป็นลิ่มเลือดไปอุดตันเส้นเลือดในอวัยวะต่าง ๆ นอกจากนี้ยังทำให้ปริมาณเกล็ดเลือดในร่างกายลดลงเนื่องจากเกล็ดเลือดส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้การสร้างลิ่มเลือดในขั้นตอนแรก ในผู้ป่วยจะสามารถตรวจพบ anti-platelet factor 4 (anti-PF-4)/ heparin antibody คล้ายกับภาวะ heparin-induced thrombocytopenia (HIT) ซึ่งปัจจุบันไม่พบภาวะลิ่มเลือดอุดตันและเกล็ดเลือดต่ำในผู้ที่ได้รับการฉีดวัคซีนชนิดอื่นใด นอกจากพบในผู้ป่วยที่ได้รับวัคซีนโควิด-19

5. ลิ่มเลือดอุดตันหลังจากการฉีดวัคซีนโควิด-19 พบบ่อยแค่ไหน ท่านใดบ้างที่ต้องระวัง ?

ภาวะลิ่มเลือดอุดตันร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำจากวัคซีน หรือ Vaccine-Induced immune Thrombotic Thrombocytopenia (VITT) เกิดขึ้นได้ในอัตราส่วน 1:125,000 – 1:1,00,000 กล่าวคือ ในผู้รับวัคซีน 1 ล้านคน จะพบภาวะลิ่มเลือดอุดตันจากวัคซีนโควิด-19 จำนวนเฉลี่ย 3.6 คน (ข้อมูลวันที่ 8 มิถุนายน 2564)¹¹ และส่วนใหญ่พบในหญิงที่มีอายุน้อยกว่า 55 ปี ซึ่งอุบัติการณ์ถือว่าน้อยมากและประโยชน์จากการฉีดวัคซีนมีมากกว่า

ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามข้อมูลในประเทศไทยยังต้องศึกษาเพิ่มเติมเพื่อยืนยันทางสถิติภาวะ VITT กับการได้รับวัคซีนชนิดต่าง ๆ ที่ได้รับอนุมัติให้ฉีดในไทย เนื่องจากการฉีดวัคซีนในประเทศเพิ่งเริ่มต้นขึ้น

6. ผู้ได้รับวัคซีนโควิด-19 จะสังเกตอาการตัวเองได้อย่างไรว่า มีอาการลิ่มเลือดอุดตัน ?

หลังฉีดวัคซีนโควิด-19 เป็นเวลา 30 นาที ผู้ได้รับวัคซีนอาจจะมีไข้ต่ำ ๆ หรือ ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย ปวดเมื่อย มีผื่นเล็กน้อย อาการเหล่านี้จะหายได้เองภายใน 2-3 วัน ส่วนอาการ ลิ่มเลือดอุดตัน จะเกิดในช่วงเวลา 5-42 วันหลังได้รับวัคซีน¹¹ โดยหากท่านใดมีอาการดังต่อไปนี้ เช่น ปวดศีรษะรุนแรง แขนขาชา หรือ อ่อนแรง หน้าเขียว ปากเขียว ฟูดไม่ชัด ตามัว เห็นภาพซ้อน ชัก เหนื่อยง่าย หายใจลำบากหรือติดขัด เจ็บแน่นหน้าอก ชาบวมแดง หรือซีดเย็น ปวดท้องหรือปวดหลังรุนแรง ให้เข้ารับการตรวจวินิจฉัยเพื่อหาสาเหตุและรักษาในสถานพยาบาลที่ท่านรักษาตัวเป็นประจำ

7. หากเกิดภาวะลิ่มเลือดอุดตันร่วมกับเกล็ดเลือดต่ำ แพทย์จะรักษาเราอย่างไร ?

หากผู้ป่วยมีเกล็ดเลือดต่ำร่วมกับค่าสารบ่งชี้ทางชีวภาพ d-dimer สูงซึ่งจากการสลายของโปรตีนไฟบริน หรือมีเกล็ดเลือดต่ำร่วมกับลิ่มเลือดอุดตันภายใน 5-42 วันหลังฉีดวัคซีนโควิด-19 เนื่องจากการตรวจยืนยันภาวะ VITT ต้องทำในห้องปฏิบัติการที่ซับซ้อน ระหว่างรอผลวินิจฉัย แพทย์จะให้สารอิมมูโนโกลบูลินทางหลอดเลือดดำ (intravenous immunoglobulin, IVIG) และอาจให้ยาในกลุ่มสเตียรอยด์ เช่น methylprednisolone หรือ prednisolone นอกจากนั้นแล้วแพทย์อาจให้ยาต้านการแข็งตัวของเกล็ดเลือดหรืออาจรักษาด้วยวิธีแลกเปลี่ยนพลาสมา

ในภาวะที่การดำเนินชีวิตประจำวันภายใต้สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 เป็นไปด้วยความยากลำบาก วัคซีนป้องกันโรคโควิด-19 เป็นความหวังในการคืนวิถีชีวิตปกติใหม่ของคนในชาติ แม้ว่าวัคซีนอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่รุนแรงในผู้รับการฉีดบางราย แต่เนื่องจากผลข้างเคียงพบได้น้อยมาก และวัคซีนมีประโยชน์ต่อผู้ได้รับมากกว่าในทุกกรณี หากเรารู้เท่าทันผลข้างเคียงที่รุนแรงที่อาจเกิดขึ้น ตื่นตัว ตระหนักแต่ไม่ตระหนก ฝ้าสังเกตอาการเหล่านี้อยู่เสมอ เราจะอยู่รอดปลอดภัยจากผลข้างเคียงของการได้รับวัคซีนโควิด-19 ได้ครับ เพราะยาและวัคซีนทุกชนิดย่อมมีผลข้างเคียงตามมาเสมอ สวัสดีครับ

เอกสารอ้างอิง

1. Choi P, Grace RF, Ahlen MT, Nazy I, Sachs UJ, Arnold DM, *et al.* The SSC Platelet Immunology Register of VITT and VIITP: Towards standardization of laboratory and clinical parameters. *J Thromb Haemost.* 2021.
2. Karnam A, Lacroix-Desmazes S, Kaveri SV, Bayry J. Vaccine-induced prothrombotic immune thrombocytopenia (VIPIT): Consider IVIG batch in the treatment. *J Thromb Haemost.* 2021.

3. Oldenburg J, Klamroth R, Langer F, Albisetti M, von Auer C, Ay C, *et al.* Diagnosis and Management of Vaccine-Related Thrombosis following AstraZeneca COVID-19 Vaccination: Guidance Statement from the GTH. *Hamostaseologie*. 2021.
4. Thaler J, Ay C, Gleixner KV, Hauswirth AW, Cacioppo F, Grafeneder J, *et al.* Successful treatment of vaccine-induced prothrombotic immune thrombocytopenia (VIPIT). *J Thromb Haemost*. 2021.
5. von Hundelshausen P, Lorenz R, Siess W, Weber C. Vaccine-Induced Immune Thrombotic Thrombocytopenia (VITT): Targeting Pathomechanisms with Bruton Tyrosine Kinase Inhibitors. *Thromb Haemost*. 2021.
6. Xie C, Vincent L, Chadwick A, Peschl H. COVID-19 vaccine induced prothrombotic immune thrombocytopenia. *Eur Heart J*. 2021.
7. <https://www.europeanpharmaceuticalreview.com/article/152978/vaccine-induced-prothrombotic-immune-thrombocytopenia-pathogenetic-and-epidemiological-issues-of-concern/>
8. https://covid19-sciencetable.ca/wp-content/uploads/2021/03/Science-Brief_AstraZeneca_General_20210326_published.pdf?fbclid=IwAR0E51vwM9QWXwy0xYMc0lp-KD6gtoROh2nON4_SyqD8UU3fFdKl1qh5GuU
9. https://covid19.dms.go.th/backend/Content/Content_File/Covid_Health/Attach/25640608110806AM_VITT.pdf
10. <https://www.hematology.org/covid-19/vaccine-induced-immune-thrombotic-thrombocytopenia>
11. <https://www.acc.org/latest-in-cardiology/articles/2021/04/01/01/42/vaccine-induced-thrombotic-thrombocytopenia-vitt-and-covid-19-vaccines> (08/06/2564)
12. คำแนะนำการดูแลรักษาผู้ป่วยที่เกิดภาวะเกล็ดเลือดต่ำที่กระตุ้นการเกิดหลอดเลือดอุดตันจากภูมิคุ้มกัน ภายหลังได้รับวัคซีน Vaccine-induced immune thrombotic thrombocytopenia (VITT), สมาคมโลหิตวิทยาแห่งประเทศไทย, เผยแพร่ 12 เมษายน 2564